

Op pad met..... Eckhart Kuijken in de

CV Prof. Dr. Eckhart Kuijken

- 1967 afgestudeerd als bioloog, Universiteit van Gent
1976 promotie: "Oecologie van overwinterende ganzen in Damme in Westeuropes verband" (promotor: Prof. Dr. Jan Hublé)
- 1976-1986 Senior onderzoeker aan de Universiteit van Gent
1986-2005 Algemeen directeur Instituut voor Natuurbehoud
- 1991-heden Hoofddocent Universiteit van Gent (10%)
2006-heden Leidend ambtenaar van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

Functies (een selectie)

- 1964 Voorzitter van de Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie
- 1971 Founding member van de Convention on Wetlands (Ramsar) (vanaf 2002 lid van het scientific and technical review panel)
- 1974-heden Lid van de Vlaamse Hoge Raad voor Natuurbehoud
- 1980-1983 Lid van de Hoge Jachtraad
1980-1986 voorzitter Natuurreservaten (voorloper van Natuurpunt)
- 1980-1993 Erelid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen
- 1969-heden Bestuurslid van IWRB, nu Wetlands International

Natuurwaarden zo authentiek mogelijk doorgeven aan volgende generaties

De Eerste Wereldoorlog, de taalstrijd en de Bourgondische volksaard hebben de aandacht voor natuur en landschap in België lange tijd in de weg gezeten. Pas na de Tweede Wereldoorlog is het natuurbehoud serieus opgepakt en Eckhart Kuijken is daarbij mede gezichtsbepalend geweest als wetenschapper, actievoerder en vooral als intermediair tussen onderzoek en beleid. De baas van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek die per 1 juli 2007 "op rust wordt gesteld" neemt ons mee naar zijn geliefde Oostkustpolders tussen Brugge, Blankenberge en Oostende.

Vlaamse Oostkustpolders

Wat maakt dit gebied voor jou zo bijzonder?
“De openheid en rijke voorgeschiedenis van dit landschap met daarin de overwinterende ganzen. Ik zag ze hier voor het eerst in 1958. Ik was toen zestien en de ontdekking dat ze in Damme pleisterden gaf me een kick, al bestond dat woord toen nog niet. Dat was toen echt een Aha-erlebnis. Over deze ganzen was in de ornithologische literatuur niets bekend.”

“Verder vind je hier nog complexen van oude graslanden uit de late Middeleeuwen. Aan het kavelpatroon en microreliëf kun je het voormalige grondgebruik nog aflezen. Terpachtige verhogingen waar vroeger geïsoleerde boerderijen stonden en vierkante percelen als uitgebrikte of uitgeveende laagten. Waterrijke, historisch permanente graslanden, biotoop bij uitstek voor water- en weidevogels, waren eeuwenlang bepalend in polders en rivieralleen. Zo’n bladzijde mag je niet uit ons geschiedenisboek scheuren. Hier dient respect opgebracht en voorzichtigheid bij het uittekenen van nieuwe functies. In 1980 mocht ik na veel aandringen een landschapsecologische kartering voor de ruilverkaveling Houtave opstellen, om de elementen aan te duiden die gespaard moesten worden. Het betrof een soortenrijk graslandgebied in een historische veenontginning, met zowel zoute als zure kwel, beschermd door bestemmingsplannen. Maar de bulldozers reden zo te zeggen achter me aan. Tot voor kort zijn de toenmalige afspraken over waterpeilen dode letter gebleven, maar het nieuwe natuurinrichtingsplan is hoopvol. De tijden veranderen. Zo kon er in de Uitkerkse polder nog veel grasland bewaard of hersteld

worden. Natuurpunt (de Vlaamse Natuurmonumenten, red.) koopt hier vrijkomende gronden aan en heeft een bezoekerscentrum gebouwd. Dat is een succesverhaal, dat ik jullie graag laat zien.”

Met die ganzen is het allemaal begonnen?
“De vorige eigenaar van het Zwin-reservaat, graaf Léon Lippens, was een fervent jager en natuurbeschermer. Maar hij wist niet dat de ganzen in de polders rond Damme jaarlijks overwinterden. Lippens heeft toen samen met andere jagers deze polder jachtvrij gemaakt althans voor ganzen. Prompt volgde een duidelijke toename van de aantallen. Ik had het geluk om dit vanaf 1958 te kunnen volgen. Ik ben biologie gaan studeren en heb dat ganzenonderzoek als onderwerp van mijn afstudeerwerk kunnen maken. Toen ik in 1965 naar mijn leermeester professor Jan Hublé stapte om bij hem een thesis te kunnen maken was zijn reactie: ja, dat zal zeker over je ganzen moeten gaan? Hij kende al mijn betrokkenheid met deze vogels door de kranten die er over schreven. De resultaten uit mijn tellingen en proefvelden lieten zien hoe graslanden die begraasd werden in het voorjaar soms méér opbrachten dan onbegraasde percelen. Met deze gegevens kon het ministerie van Landbouw worden overtuigd om een deel van die lokale bescherming officieel te maken. Het rustgebied werd ook groter en niet meer afhankelijk van een paar goedwillende jagers. Het gevolg was dat de ganzenaantallen verder bleven toenemen, mede wegens het verlies van de Braakman als pleisterplaats in Zeeuwsch-Vlaanderen door de uitbouw van zomerwoningen. In

1981 volgde een nationaal jachtverbod op ganzen, met ongekend succes.”

Na je afstuderen ben je aan de universiteit van Gent gebleven en combineerde je wetenschap met acties voor natuurbehoud. Hoe vond je daarin een evenwicht?

“Strategisch denken, stappenplannen en operationele doelen, dat bestond in die tijd allemaal niet zo. Wij deden gewoon wat we dachten dat nodig was vanuit de universiteit door het indienen van adviezen in de ruimtelijke planning. Eén van de eerste gecontesteerde ontwerpen betrof de verbindingsautoweg van Duinkerken naar Antwerpen, aan te leggen dwars door de polders die we vandaag gezien hebben. Dat gevaar is in alle stilte in 1968 afgewenteld, met de beperkte gegevens die toen geleverd konden worden. Dat zijn in die tijd geen beredeneerde stappen geweest, maar wel het aangrijpen van elke gelegenheid die zich voordeed. Actie voeren ging voor mij dus samen met opdrachten aan de universiteit én met het opleiden en begeistere van biologiestudenten. Eigenlijk is dat mijn echte passie: verwondering opwekken, jonge mensen leren om door een telescoop te kijken en gevoel voor waarden zo authentiek mogelijk doorgeven.”

In 1986 werd het Instituut voor Natuurbehoud opgericht en jij benoemd als eerste directeur. Wat betekende dat en wat heb je als eerste aangepakt?

“Dat was voor mij een heel belangrijk keerpunt. Ik moest met een nieuwe winkel beginnen en liep op het scherp van het mes. Van de ene dag op de andere behoort

Groen gekopte paaltjes markeren door Natuurpunt verworven gronden. Op de achtergrond Blankenberge.

den instanties of mensen waartegen ik actie voerde tot mijn collega's. En ik werd hun collega. Het was die eerste jaren niet gemakkelijk om als neutraal en objectief wetenschapper erkend en herkend te worden." "Kort na de oprichting van het Instituut voor Natuurbehoud ben ik erin geslaagd de Biologische Waarderingskaart als project gefinancierd te krijgen en kon geleidelijk heel Vlaanderen gebiedsdekkend in kaart gebracht worden. Er loopt nu een tweede ronde met een nog veel meer gedetailleerde kartering. Dat is een van de instrumenten van het instituut waarmee aan een grote behoefte werd voldaan. Andere publicaties zijn niet minder bekend en veelvuldig gebruikt, bijvoorbeeld in het gebiedsgericht beleid: het Natuurrapport, de Rode lijsten en diverse verspreidingsatlassen. Deze

laatste worden meestal samen met gespecialiseerde vrijwilligers en natuurorganisaties uitgebracht."

Het Instituut voor Natuurbehoud is vanaf april 2006 het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek geworden, waarvan jij per 1 juli de leiding overdraagt. Heb je een politiek testament?

"Continuïteit van onderzoek is voor mij een van de belangrijkste noden: de vinger aan de pols houden via monitoring en gerichte studies. Daarnaast voortdurend aandacht blijven vragen voor de knelpunten in de relatie ecologie-economie. Landbouw, urbanisatie en recreatie claimen vaak waardevolle open ruimte waarin half-natuur een drager is. Daarom is onze blijvende inbreng in de ruimtelijke planning essen-

tiel en moet het concept van het Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) eindelijk serieus worden uitgebouwd. Gelukkig is er Europa, waar de vereisten voor opvolging van de natuur- en milieuriichtlijnen hopelijk streng worden afgedwongen en zaken als instandhoudingsdoelstellingen of kwetsbare gebieden geen lachertje blijven. Het Instituut is in deze prioriteiten – ondanks de beperkte bezetting vergeleken met het buitenland – zowat *incontournable* geworden. Maar je moet het elke dag verdienen dat ze rekening met je houden. Het is dus niet genoeg dat het instituut elke twee jaar een Natuurrapport produceert, vergelijkbaar met jullie natuurverkenningen. Wanneer je dit rapport op een persconferentie aan de minister presenteert met de woorden: "Leg dit maar op je nachttafel", dan weet je dat hij dit natuurlijk niet doet, dus vraag je de volgende keer weer: "Ligt het NARA nog op je nachttafel?" De groeiende publieke aandacht voor natuur en milieu krijgt helaas nog te weinig politieke respons. Vanuit een wetenschappelijke overtuiging én ondersteuning moet een beleid gericht op duurzaamheid blijvend gestimuleerd worden". "En mijn opvolging? De nieuwe leidinggevende zal evengoed een pure manager kunnen zijn, wat op zich erg versterkend kan werken. Maar ik durf hopen dat dan een manager wordt geselecteerd die uitstraling heeft en voldoende binding met de materie om deze te kunnen doortrekken tot aan de overlegtafels, zoals ik altijd heb gedaan. Vanuit de buik."

BAREND HAZELEGER & JAN VERMAAT

Beknopte geschiedenis van het Vlaams natuurbehoud

De pionierstijd van de natuurbescherming verschilde in België niet veel van die in Nederland. Een elitaire bevolkingslaag maakte zich aan het eind van de negentiende eeuw zorgen om de achteruitgang van de natuur. Maar anders dan in Nederland werd dit in de kern sentimenteel-romantisch elan gesmoord in de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog. Het interbellum was te kort voor blijvende initiatieven en pas na de Tweede Wereldoorlog kon opnieuw een start gemaakt worden met het natuurbehoud. De Belgische Natuur- en Vogelreservaten werden opgericht in 1951, een halve eeuw na Natuurmonumenten, de Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie in 1959 en het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie in 1965. De natuurbeweging kwam pas goed op stoom eind jaren 60, mede onder invloed van de sociale dynamiek uit die tijd. Het Europese Natuurbeschermingsjaar in 1970 zorgde voor een belangrijke doorbraak wat betreft het natuur- en milieubewustzijn in Vlaanderen. Ook politici voelden de veranderingen aan en speelden daarop in tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in datzelfde jaar. De oprichting van talloze actiegroepen bewees de sociale mobilisatie, die voor natuur en milieu vanaf toen in toenemende mate tot een breed draagvlak leidde.

De belangrijkste mijlpalen sinds het keerpunt van 1970

- 1971 Oprichting Bond Beter Leefmilieu (vergelijk Milieudefensie)
- 1972 Afschaffing van de vogelvangst (een zeer geladen symbooldossier)
- 1973 Publicatie van de Wet op het Natuurbehoud
- 1974 Eerste staatssecretaris voor Leefmilieu
- 1978 Aankoop van het reservaat de Blankaart (Diksmuide) markeert het volwassen worden van de particuliere natuurbehoudorganisaties
- 1981 Erkenning en subsidiëring van particuliere reservaten
- 1985 Oprichting Dienst voor Natuurbehoud (ministerie van de Vlaamse Gemeenschap)
- 1986 Oprichting Instituut voor Natuurbehoud (IN)
- 1988 Goedkeuring van 23 Vogelrichtlijngebieden door de Vlaamse Regering
- 1990 Lancering van de Groene Hoofdstructuur (naar analogie van de Nederlandse EHS, maar onder druk van landbouw definitief afgeschoten in 1993)
- 1997 Publicatie van het Decreet inzake natuurbehoud en het natuurlijk milieu en van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (beide voorzien onder meer in de afbakening van het VEN: Vlaams Ecologisch Netwerk)
- 1999 Start van de reeks tweejaarlijkse Natuurrapporten (vergelijkbaar met de Nederlandse natuurverkenningen) door het IN, nu INBO
- 2001 Fusie van twee grote particuliere natuurbehoudorganisaties tot Natuurpunt (de Vlaamse tegenhanger van Natuurmonumenten)
- 2002 Eerste Nationaal Park gesticht (de Hoge Kempen), goedkeuring VEN (eerste fase) door de Vlaamse regering
- 2006 Fusie van het Instituut voor Natuurbehoud (IN) en het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer (IBW) tot het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)

Bron

Kuijken, E., 2004. Natuurbehoud: van emotioneel verleden naar duurzame toekomst? In: M. Hermy, G. De Blust & M. Sloodmaekers (red.). Natuurbehoor. Leuven. Uitgeverij Davidsfonds, i.s.m. Argus vzw, Natuurpunt vzw en het Instituut voor Natuurbehoud. p. 19-57.